

- Hoe beweegt een boek? - 1
 'In the box' of 'Out of the box'
 'Niet voor niets bewaard' - 6
 Duizenden brieven te lezen - 8
 Zoeken op het juiste adres! - 9
 2014: Metamorfoze gaat in thema's - 10
 Licentie voor online toegang van tijdschriften - 11
 150 jaar Louis Couperus - 12

M
 02 | 13

METAMORFOZE → NATIONAAL PROGRAMMA VOOR HET BEHOUD VAN HET PAPIEREN ERFGOED

4

6

10

Hoe beweegt een boek?

Over materiaalanalyse met Peter Magendans, adviseur conservering bij het Nationaal Archief

Brittle papier kun je vergelijken met een terminale patiënt; zo slecht kan het er aan toe zijn. Dat zie je wel bij archieven die een tijd in de tropen zijn bewaard. Die zijn vaak in bijzonder slechte staat. Voor zulk materiaal is digitalisering een uitkomst. In digitale vorm krijgt het een tweede leven en kan het kwetsbare materiaal door iedereen worden bekeken zonder dat het schade veroorzaakt.

Divers materiaal

Als adviseur conservering van Metamorfoze komt Peter Magendans bij de instellingen die een subsidieaanvraag willen indienen. 'Het liefst wil ik de depots in om alles te bekijken, maar dat kan niet altijd. Dan moet je het doen met wat er voor je is uitgezocht. Als de conservator een keuze maakt, krijg je een heel andere selectie dan als een restaurator of behoudsmedewerker dat doet. Een conservator is vooral gericht op de inhoud. Het risico bestaat dat er slecht materiaal bij zit, dat je dan pas in een veel te laat stadium onder ogen krijgt.'

Instellingen zien niet altijd direct het belang van een uitgebreide materiaalanalyse. Als ze werken met steekproeven kan in een later stadium blijken dat de analyse te beperkt was. Dat kan wel bij een eenduidig goed geïnventariseerd archief met uniform materiaal, maar bij een complexer archief is een afgewogen selectie belangrijk.

Een voorbeeld van zeer divers materiaal zijn de zilverarchieven van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD). Deze archieven bestaan uit een bedrijfsarchief met handschriftelijk en typoschriftelijk materiaal, maar bevat ook veel ontwerptekeningen die in formaat variëren van A6 tot A0. Het zijn tekeningen op zwart of gekleurd papier of karton, calqueerpapier, lompapier, blauwdrukken, gemaakt met kleurpotlood, aquarel, gouache of inkt. Misschien kan niet alles worden gedigitaliseerd. Soms is het materiaal te kwetsbaar, of is de vorm niet te hanteren. Het kan voorkomen dat er zoveel schade is, dat er eerst veel aan gedaan moet worden voordat digitalisering mogelijk is. Bij een project spelen altijd meerdere belangen. Die zijn niet altijd even goed te verenigen.

1 Peter Magendans toont een band van de Raad van Justitie (1671-1825) van het Surinaams archief. Het papier is aangetast door inktvraat, verzuring en insecten.

2 De gerestaureerde (gedoubleerde) pagina's van een band van de Raad van Justitie (1671-1825), geschikt gemaakt voor digitalisering.

3 Dit schetsboek is onderdeel van een conserveringsproject van het Rijksmuseum. Vanwege de aard van het materiaal gebruiken zij geen scanner met glasplaat, maar maakt een reproductiefotograaf alle opnames met een camera. Voor het hanteren van de boekjes krijgt de fotograaf een scholing en een behoudsmedewerker assisteert bij het maken van de opnames. Foto: Rijksmuseum.

Het voorbereidende stadium

Voor het digitaliseren is het belangrijk om de risico's in te schatten. Hoe kwetsbaar is het? Archieven kunnen bestaan uit losse stukken, delen, banden, papier, charters, foto's, kaarten enz. Het komt voor dat de leverancier bij het uitvoeren van de conserverings- en digitaliseringswerkzaamheden vormen tegenkomt die niet waren voorzien. Afwijkende zaken moeten daarom al in het voorbereidende stadium aan de orde komen. Dat is ook belangrijk voor het kunnen maken van een goede offerte, daarvoor moeten alle bijzonderheden bij het scanbedrijf bekend zijn.

Om te bepalen hoe een project uitgevoerd gaat worden, moet je een representatieve steekproef nemen. Als Peter Magendans een band bekijkt, ziet hij hoe deze beweegt, hoe strak hij gebonden is, of hoe stijf en hoe zwaar de band is. Misschien is de band wel zo zwaar dat er twee mensen nodig zijn om deze bij het digitaliseren te hanteren. In sommige gevallen werken behoudsmedewerkers met de operator van het scanbedrijf samen.

Alternatieve oplossingen

Een krijttekening bijvoorbeeld, die kan niet altijd onder een glasplaat. Dat zou de kwetsbare tekening beschadigen en de glasplaat bevuilen waardoor weer vlekken ontstaan. Dan is een alternatieve oplossing nodig, zoals werken met vier drukpunten die het papier strak en glad houden. Er zijn soms veel handelingen of aanpassingen nodig om goed te kunnen digitaliseren.

Omdat archieven zo gevarieerd zijn, weerbarstig en met divers materiaal, lukt het niet altijd om één op één opnames te maken. Bij het Nationaal Archief hebben ze daar natuurlijk ook mee te maken. Voor Gabriëlle Beentjes, senior adviseur conservering, was dat aanleiding om te onderzoeken hoe je als instelling een

4 Presentatietekeningen van juwelen, uit het archief. Bonebakker & Zoon, RKD Den Haag.

5 Presentatietekening van een diadeem uit het archief van juwelier As. Bonebakker & Zoon, RKD Den Haag.

goede beslissing kunt nemen voor een project. Zij heeft daarom het *Beslissingsmodel voor archieven* ontwikkeld. Dat is vooral gericht op het beleidsniveau, om te beoordelen of iets wel of niet kan. (zie *Metamorfoze nieuws* 01|13 Keuzes maken voor archieven).

Oplossing in de techniek

In sommige gevallen is het de vorm van het materiaal (zoals afwijkende formaten) waardoor problemen kunnen ontstaan bij digitaliseren. In dat geval kan de oplossing in de techniek gevonden worden. Maar als het om de kwetsbaarheid van het materiaal gaat, ligt de oplossing in de conservering. Is het materiaal te slecht, dan zijn er toch beperkingen. 'Je kunt oude mensen toch ook geen marathon meer laten lopen.' Belangrijk is dat er een balans is tussen de mogelijkheden van het conserveren en de gevolgen van het digitaliseren. Steeds moet worden afgewogen wat de voor- en nadelen zijn en wat het beschikbare budget toelaat.

Goed begin is het halve werk

De tijdsinvestering bij de voorbereiding betaalt zich terug. Het zorgt voor een soepele workflow en geeft de juiste offertes van het restauratieatelier en het scanbedrijf. 'Met een goed team, dat goed met elkaar overlegt, kom je een heel eind' aldus Peter. Het inventarisatieformulier digitalisering (www.metamorfoze.nl/publicaties/handboek) biedt alle handvatten om de vragen voor de analyse te kunnen beantwoorden.

■
Miluska Dorgelo

'In the box' of 'Out of the box'

Advies over het verpakken van boeken

Is het noodzakelijk om boeken te verpakken na digitalisering? Zo ja, wat is dan de beste wijze? Dat is een belangrijke vraag binnen het Metamorfoze Boeken-, Kranten- en Tijdschriftentraject (BKT). Omdat eerder onderzoek naar verpakking nog geen praktisch advies had opgeleverd (zie *Metamorfoze nieuws* 01|10 onderzoek van Anna Bülow) is aan de Werkgroep GezOnd (Gezamenlijk Onderzoek KB-NA-RCE) gevraagd om een concrete verpakkingsrichtlijn op te stellen.

Drie vragen centraal

In het adviesrapport staan drie vragen centraal. Om de behoudswinst van verpakking goed in te kunnen schatten moeten deze beantwoord worden. De kernvragen hangen samen met (1) het uitgangrisico van de collectie, (2) de effectiviteit van verpakking om dit risico te reduceren, en (3) de onbedoelde, mogelijk negatieve, effecten (neveneffecten) van het verpakken. Onderzoek binnen het GezOnd-programma heeft tot het inzicht geleid dat beantwoording van deze drie vragen cruciaal is voor de besluitvorming bij elke voorgenomen conserveringsbehandeling.

Voor de uitgangrisico's die bij verpakking van boeken relevant zijn, wordt onderscheid gemaakt tussen fysisch-mechanische schade (bijvoorbeeld door hantering en transport) en schade als gevolg van niet-optimale bergingscondities (zoals de nadelige effecten van licht, stof en wisselingen van temperatuur en luchtvochtigheid). Op basis van beschikbare onderzoeksgegevens is geanalyseerd in hoeverre verpakking daadwerkelijk leidt tot een betere bescherming tegen deze verschillende risico's. In eerste instantie is hierbij de effectiviteit van dozen vergeleken met de, vanaf het begin van Metamorfoze gebruikte, Tyvekzakken. De mogelijke nadelen (neveneffecten) van verpakking zijn ook in kaart gebracht. Zo kan het verlies aan ruimte op de boekenplanken bij het gebruik van dozen een probleem zijn, maar ook het feit dat het boek niet meer direct 'zichtbaar' is. Bij boeken die deel uitmaken van een historisch waardevol interieur bijvoorbeeld, is de zichtbaarheid een onmisbaar onderdeel van de collectiewaarde.

Triple yes

In theorie kan het verpakkingsadvies van Metamorfoze aan de instellingen die deelnemen aan het BKT-traject bestaan uit het voorstellen van een 'triple yes' beslissing: verpakken van boeken na digitalisering is alleen aanbevolen als er voor het betreffende materiaal (1) een groot uitgangrisico is ['yes-1'], (2) de voorgenomen verpakkingswijze dit risico significant vermindert

['yes-2'] en (3) de neveneffecten van de verpakking klein/acceptabel zijn ['yes-3']. Er is ook een meer praktische benadering waarbij een beslissingsmodel gebruikt wordt. In dit model is naast verpakking ook de optie opgenomen voor conservering (restauratie/ontzuring), als (aanvullende) maatregel om het risico van schade te verminderen.

Keuzes maken

Voor een 'triple-yes' benadering of de toepassing van het beslissingsmodel is kennis en inzicht vereist: de keuze al dan niet verpakken en de soort verpakking zal moeten worden afgestemd

op de bestaande en de te verwachte schade, de effectiviteit en de neveneffecten van de verpakkingsmogelijkheden. In de praktijk zal de benodigde deskundigheid niet altijd bij elke instelling aanwezig zijn. In het rapport staat daarom de aanbeveling om bij het maken van een keuze de adviseurs van Metamorfoze een ondersteunende rol te laten spelen.

Henk Porck

Het rapport *Boekverpakken, bepalen van een optimale strategie* staat op: www.metamorfoze.nl/publicaties/richtlijnen

Foto: Marise Knechtmans.

In Koninklijk Huisarchief bewaard

De Grondwet en het Statuut voor de kroning is ontworpen door Marise Knechtmans, die ook *Metamorfoze nieuws* vormgeeft. Het papier voor het ontwerp is zorgvuldig gekozen. Twee lagen bord met daartussenin een vel goudpapier vormt het omslag. Uit het bovenste bord is het wapen van Nederland gelaserstansd. Voor het binnenwerk is een gesatineerde papiersoort (Tatami) gebruikt, met een bedrukking van goud, zilver en zwart. Het Koninklijk Huisarchief in Den Haag behoudt de documenten voor de toekomst. Daar bewaren ze de Grondwet en het Statuut, samen met eerdere exemplaren. Die zijn ontworpen door de boekverzorgers S.H. de Roos (1948, Juliana) en Karel Treebus (1980, Beatrix).

1

Garnalen pelende kinderen op Urk, 1931.

2

De haringvangst behoorde tot een van de voornaamste pijlers van de Zuiderzeeverij. In de nevenbedrijven gaf het roken van de vis tot bokking handen vol werk.

Foto's: fotocollectie Nieuw Land Erfgoedcentrum Lelystad.

1

2

'Niet voor niets bewaard'

Conservering van het archief van de Rijksdienst ter Uitvoering van de Zuiderzeesteunwet

Het archief van de Rijksdienst ter Uitvoering van de Zuiderzeesteunwet (1925-1976) is één van de interessantste archieven van het Nieuw Land Erfgoedcentrum in Lelystad. Het bestaat uit ongeveer 15.000 dossiers, te samen 153 strekkende meter, over de kustbevolking van de voormalige Zuiderzee. Dat zijn vissers of andere bewoners die in de nevenbedrijven van de Zuiderzeeverij werkzaam waren en aanspraak konden maken op een tegemoetkoming vanwege financieel verlies door afsluiting van de Zuiderzee. De dossiers geven goed inzicht in de leefomstandigheden van de vissers voor en na de afsluiting. Ze laten de gevolgen zien van de economische crisis én het Zuiderzeeproject, voor die plaatsen die lagen aan de rand van de voormalige Zuiderzee. Bovendien tonen de dossiers prachtig op welke wijze de Rijksdienst te werk ging en hoe zij de Zuiderzeesteunwet in de praktijk uitvoerde. Onder de titel 'Niet voor niets bewaard' is eind 2011 een Meta-morfoze project gestart om dit archief te conserveren.

Persoonsdossiers vernietigd

Het is een wonder dat een dergelijk omvangrijk archief met persoonsdossiers van een uitvoeringsdienst bewaard is gebleven. Meestal werden ze om reden van privacy vernietigd. De dossiers van de eerste pachters van de IJsselmeerpolders zijn bijvoorbeeld allemaal vernietigd, een belangrijke onderzoeksbron is daarmee voorgoed verloren gegaan.

Het archief van de Zuiderzeesteunwet is bewaard gebleven omdat fusiepartner van Nieuw Land Erfgoedcentrum, de Stichting voor het Bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders, het archief vanaf eind jaren zeventig als onderzoeksarchief in bruikleen hield. Bij de fusie van Nieuw Land is besloten het archief, vanwege de inmiddels onderkende grote waarde voor historisch onderzoek, toch te bewaren en formeel over te brengen naar de archiefbewaarplaats.

Nummers, series en dossiers

Omdat het archief erg kwetsbaar is en bovendien slecht toegankelijk, is het nog maar door weinig mensen onderzocht. Conservering, digitalisering en een verbeterde toegang openen het archief voor onderzoek op grotere schaal.

In 2011 is door Nieuw Land, vooruitlopend op het Meta-morfoze project, gestart met het ompakken, ontzien en het verwijderen van paperclips. De dossiers zijn herverpakt in zuurvrije omslagen en archiefdozen. Ook zijn alle dossiers numeriek op volgorde geplaatst. Dit was nodig omdat de bewaring tot dusverre gebeurde in meerdere reeksen. De registratie van de dossiers ging op basis van een uniek nummer, dat gekoppeld was aan een aanvrager. Door het scheiden van de dossiers in aparte series was de numerieke volgorde echter teniet gedaan. Dit maakte de toegankelijkheid onnodig ingewikkeld.

Opnieuw beschrijven

De afspraken over het benoemen van subdossiers (bestandsnaamgeving) leidde ertoe dat er meer tijd nodig was voor het beschrijven van de dossiers. De beschrijvingen werden een niveau lager, op het niveau van de subdossiers gemaakt. Hiervoor moesten de dossiers opnieuw doorgenomen en beschreven worden. Ook het toevoegen van de barcodevellen leverde extra werk op. Een bijkomstig voordeel was dat het na digitalisering een bruikbare directory-structuur opleverde.

Mede met de hulp van een aantal vrijwilligers van Nieuw Land Erfgoedcentrum is de klus tot zover geklaard. Het is nu wachten op de eerste resultaten van de digitalisering. Het proces wordt ook bijgehouden via de blog <http://nieuwlandergoed.blogspot.nl>. De eindresultaten komen in 2014 online.

■
Wouter ten Have

Meer informatie:
www.nieuwlandergoed.nl

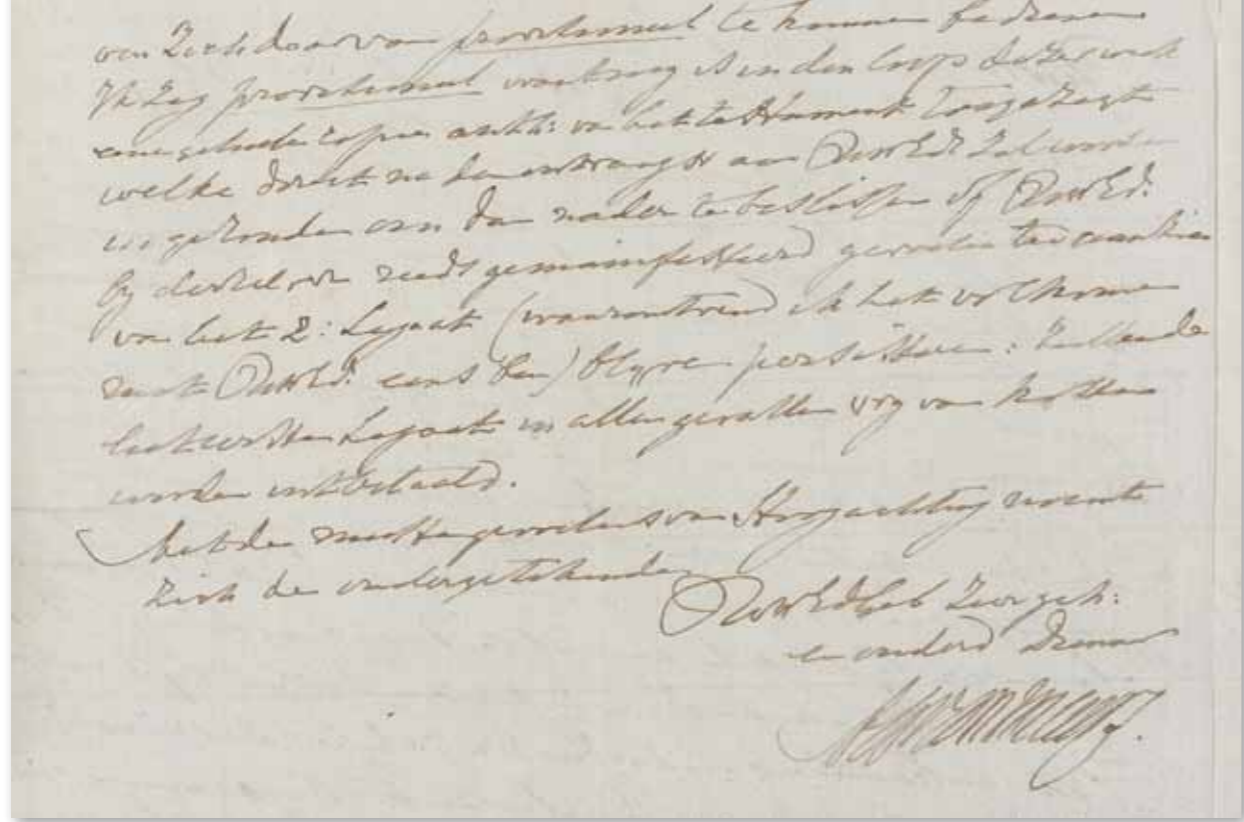
Tempelridders en jaarverslagen

Goedgekeurde Boeken, Kranten en Tijdschriften mei 2013

De Adviescommissies Kranten en Tijdschriften hebben 42 aanvragen voor een conserveringssubsidie goedgekeurd. Het gaat om 35 tijdschrifttitels (313.000 pagina's) en 7 krantentitels (320.000 pagina's). De titels variëren van de *Twentsche Courant* van Gemeente Enschede tot de *Residentiebode* van de Koninklijke Bibliotheek (KB) en van een serie jaarverslagen over Suriname en de Antillen van het Centraal Bureau van Statistiek (CBS) tot het *Patrimonium: Christelijk Sociaal Weekblad* van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG).

In het boekentrajec is een selectie van de boekencollectie Orde van Vrijmetselaren van het Maçonniek Centrum als conserveringsproject goedgekeurd. Deze collectie geeft inzage in de (voor)geschiedenis van de vrijmetselarij en van vrijmetselaarsrituelen, de veronderstelde connecties met kathedraalbouwers, rozenkruisers en tempelridders: alchemie en antieke mysteriën.

De KB begeleidt het digitaliseringsproces en zal het materiaal online beschikbaar stellen. De volledige lijst van goedgekeurde titels staat op: www.metamorfoze.nl/subsidie/goedgekeurdeprojectenBKT

Duizenden brieven te lezen

Drents Archief ontsluit delen uit het archief van de Maatschappij van Weldadigheid

Ruim vier jaar geleden is het Drents archief begonnen met de digitalisering van de ingekomen correspondentie uit het archief van de Maatschappij van Weldadigheid (zie *Metamorfoze nieuws* 03|09). Een interessante bron, die in het recente verleden bijvoorbeeld gebruikt is bij onderzoek voor populaire boeken zoals *Het Pauperparadijs* van Suzanna Jansen. Naast de droge financiële rapporten en ambtelijke correspondentie, bevat dit deel van het archief ook brieven. Deze brieven geven een kijkje in het leven en denken van de maatschappelijke bovenklasse die het initiatief steunde, de medewerkers die het beleid ten uitvoer brachten en de kolonisten. Ook interviews met bedelaars kwamen terecht in de correspondentie. Zij werden uitgehoord over hun plaats van herkomst, deze gemeente moest namelijk hun verblijfskosten betalen.

Vrijwilligers helpen mee

Om een groter publiek te laten profiteren van deze bron, zijn sinds anderhalf jaar vrijwilligers bezig om de brieven nader toegankelijk te maken. Allereerst wordt vastgesteld welke scans gezamenlijk een brief vormen, iets wat zich alleen uit de digitale beelden niet altijd even gemakkelijk laat herleiden. Brieven bevatten vaak bijlagen die weer op zichzelf staande brieven zijn. Hoewel het overgrote deel zich redelijk eenvoudig laat duiden, levert het soms gepuzzel op. Vervolgens worden afzenders, dateringen en andere basale gegevens geregistreerd. De meest intensieve taak is het registreren van de in de brieven vermelde personen. Afhankelijk van het aantal en soort bijlagen, kan dit soms oplopen tot duizend personen per brief.

Fragment uit een brief van A.G. van Meurs aan de Permanente Commissie, 1 februari 1829.
Foto: Drents Archief.

In het huidige tempo zou de complete indicering van de 200.000 scans nog vele jaren duren. Er wordt daarom gekeken naar alternatieven die dit proces kunnen versnellen. Handschriftherkenning á la MONK (zie *Metamorfoze nieuws* 01|12) zou een optie zijn, ware het niet dat we te maken hebben met duizenden verschillende handschriften, terwijl deze methode voor OCR het beste werkt met één gelijkvormig handschrift.

Crowdsourcing: ja of nee

Omdat rekenkracht momenteel niet voldoende is om het ontsluitingsproces te bevorderen, wordt nu gekeken naar een andere kracht: die van het collectief. Het aantal nakomelingen van kolonisten is aanzienlijk en de interesse voor het gezamenlijke verleden onder hen is groot. Dit kan een stevige basis vormen voor een crowdsourcing-project, waarbij het publiek bijdraagt aan de ontsluiting. Het succes van de website *VeleHanden* geeft vertrouwen in de haalbaarheid hiervan. De ideeën zijn nog pril, maar mogelijk ligt hier de oplossing.

Vincent Stedema

Meer informatie:
www.drentsarchief.nl
www.velehanden.nl

Een Metamorfoze project is voor een instelling soms aanleiding om meer te doen met de geconserveerde collectie. Er zijn verschillende mogelijkheden om de digitale toegang te verbeteren. Daarvan vindt u hier twee voorbeelden.

Zoeken op het juiste adres!

Verbeterde toegang tot bouwtekeningen van het Stadsarchief Rotterdam

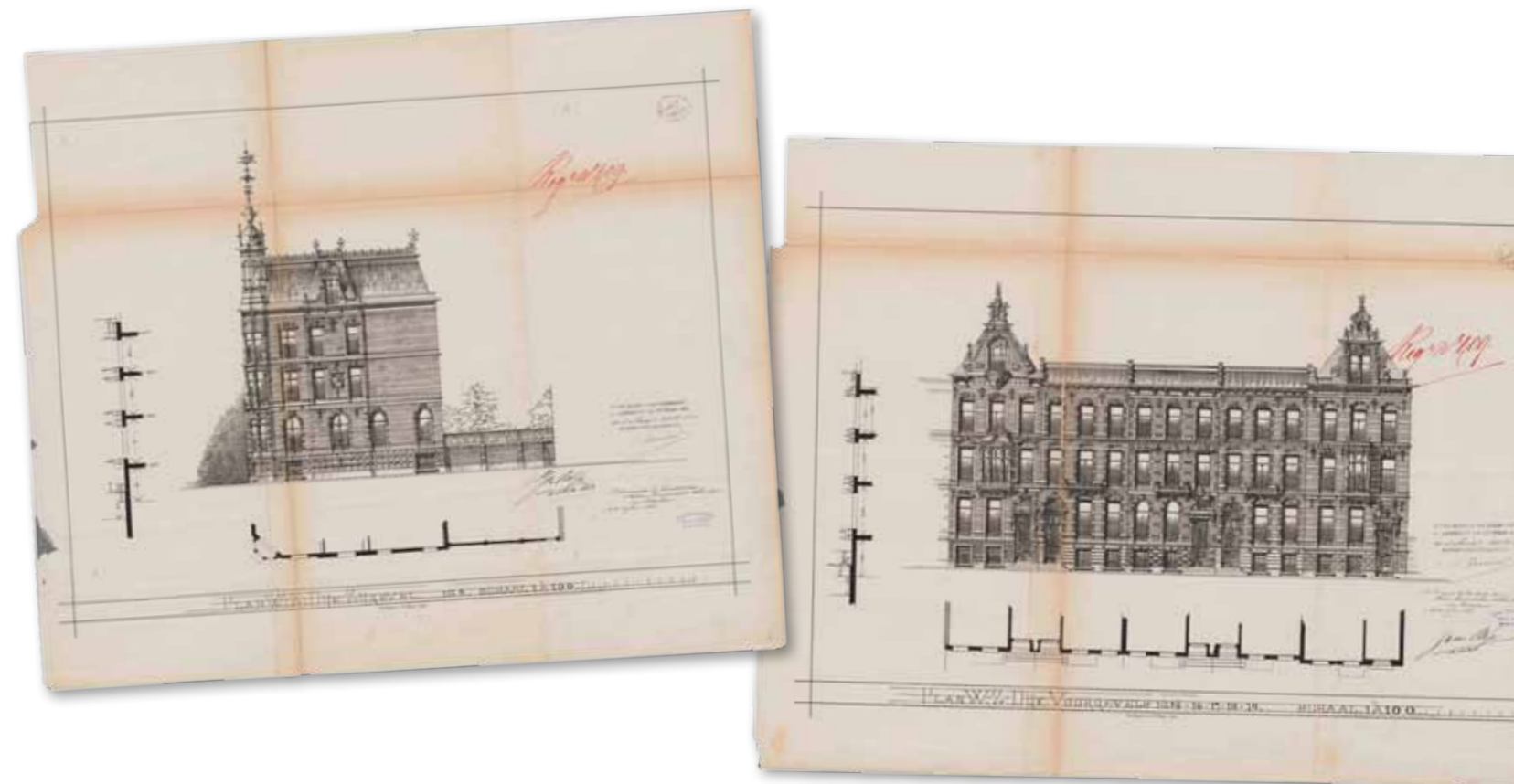
Het Stadsarchief Rotterdam heeft in 2009-2012 een Metamorfoze project voor het archief van de Bouwpolitie uitgevoerd. Dit project omvatte het conserveren en digitaliseren van de bouwtekeningen van de stad Rotterdam uit de periode 1861-1904.

Deze tekeningen laten het oude Rotterdam van voor de Tweede Wereldoorlog zien. Het bombardement van 1940 vernietigde niet alleen een groot deel van de Rotterdamse binnenstad, maar ook de bouwtekeningen vanaf 1905 tot 1940 én de destijds gebruikte indexen op de oudere bouwtekeningen. Na de oorlog werd de wederopbouw van de stad gestart en gewerkt aan een nieuw gegevensbestand over alle vooroorlogse panden op het Rotterdamse grondgebied. De oudere tekeningen, van 1861 tot 1904, bleven daarbij buiten beschouwing. Zij waren al aan de archiefdienst overgedragen.

Metadata combineren

Het Metamorfoze project was voor het Stadsarchief een mooie aanleiding om de toegankelijkheid van het archief te verbeteren. Als toegang op de oude bouwtekeningen werden de agenda's op de inkomende en op de uitgaande correspondentie van de Inspecteur voor het Bouwen gebruikt. Dat is een zeer omslachtige methode, mede omdat adressen nog al eens gewijzigd zijn. Om dit te verbeteren worden de metadata vanuit deze verschillende bronnen met elkaar gecombineerd en vervolgens toegevoegd aan de scans. Hierdoor kan via het huidige adres gezocht worden naar de vooroorlogse bouwtekeningen. Deze nadere toegang vergoot de vindbaarheid van de tekeningen aanzienlijk.

Mariëtte van der Ent

Tekeningen van een gebouw aan het Koningin Emmaplein van 3-8-1888. De vergunning

werd aangevraagd door J.C. van Wijk van Bouw-maatschappij Westzeedijk.

Voorbeelden van tijdschriften. Deze zijn al gedigitaliseerd en vindbaar op: tijdschriften.kb.nl

2014: Metamorfoze gaat in thema's

Voor Archieven & Bijzondere Collecties en Tijdschriften

Met ingang van 2014 gaat Metamorfoze volgens een thematische aanpak werken voor Archieven en Bijzondere Collecties én voor Tijdschriften. Hierdoor krijgen de goedgekeurde conserveringsprojecten een inhoudelijke samenhang en kan het programma zich de komende jaren richten op de belangrijkste Nederlandse archieven en collecties, waarvoor conservering noodzakelijk is.

Archieven en Bijzondere Collecties (ABC)

Metamorfoze begint met een inventarisatie van de archieven en collecties van de lijsten Cultuurhistorische Collecties (CHC) en Internationaal Waardevolle Collecties (ICW) uit 1998 en 1999 die nog niet geconserveerd zijn. De collecties met een A- of B-status worden door het Bureau zoveel mogelijk geclusterd in thema's. De Adviescommissie prioriteert de projecten en stelt de inhoudelijke thema's vast. Instellingen worden door middel van een open call gevraagd om deel te nemen met hun hierbij aansluitende archieven en collecties die voldoen aan de selectiecriteria van Metamorfoze.

Vanwege het bijzondere, overstijgende belang van de geselecteerde archieven en collecties en de ensemblewaarde van de projecten wordt vanaf 2014 in plaats van 70% voor 100% door Metamorfoze gesubsidieerd. De begroting wordt dan aan de hand van normtarieven en normuren opgesteld. In het volgende nummer van *Metamorfoze nieuws* (in het najaar) volgt meer informatie over de thema's en de mogelijkheden voor subsidieaanvragen.

Tijdschriften

De Adviescommissie Tijdschriften heeft eind april al vijf inhoudelijke thema's vastgesteld. Deze vormen het kader bij het beoordelen van de subsidieaanvragen vanaf 2014.

De keuze voor een thematische aanpak komt voort uit het streven om de belangrijkste Nederlandse tijdschriftcollecties uit de periode 1840-1950 te conserveren. Sinds het begin van Metamorfoze in 1997 zijn honderden tijdschrifttitels geconserveerd. Uit onderzoek blijkt dat van die titels een aantal categorieën goed vertegenwoordigd is, terwijl andere gebieden hiaten vertonen. Om deze hiaten op te vullen zijn daarom de volgende vijf thema's vastgesteld:

- **Beroepen en beroepsgroepen:** Tijdschriften van en voor beroepsgroepen, met uitzondering van academische beroepsgroepen (die zijn al goed vertegenwoordigd).
- **Heemkunde en lokale geschiedenis:** Tijdschriften over lokale geschiedenis, met aandacht voor een regionale spreiding zodat alle delen van Nederland aan bod kunnen komen.
- **Kind en jeugd:** Tijdschriften voor kinderen en van kinder- of jeugdorganisaties.
- **Kunst:** Tijdschriften met betrekking tot beeldende kunst, dans, film, kunstnijverheid, mode, theater en vormgeving. Letterkundige tijdschriften zijn al in grote mate geconserveerd, deze titels hebben daarom geen prioriteit.
- **Sport en recreatie:** Tijdschriften over diverse sporten en vrijetijdsbesteding.

Er is een categorie 'overig' om interessante aanvragen die buiten de thema's vallen niet bij voorbaat af te wijzen. Het aantal thema's kan door de Adviescommissie worden uitgebreid. Suggesties vanuit het veld en de erfgoedinstellingen worden hierbij meegenomen.

Laatste ronde oude stijl

Voor Archieven en Bijzondere Collecties en voor Tijdschriften kunnen erfgoedinstellingen **vóór oktober 2013** nog een aanvraag indienen volgens de huidige methode. De Adviescommissies beoordelen deze aanvragen op inhoudelijke gronden en de noodzaak voor conservering van het archief en/of de bijzondere collectie, binnen het kader van Metamorfoze.

Meer informatie:

Wilt u meer weten over de mogelijkheden voor uw archief of collectie, dan kunt u contact opnemen met een van de coördinatoren.
www.metamorfoze.nl/subsidie/abc
www.metamorfoze.nl/subsidie/bkt/tijdschriften
www.metamorfoze.nl/publicaties/rapporten

Licentie voor online toegang van tijdschriften

De Koninklijke Bibliotheek, nationale bibliotheek van Nederland (KB), lanceerde in februari 2013 de webdienst Tijdschriften 1850-1940. De KB heeft hiervoor met de auteursrechtenorganisaties Pictoright (visuele makers) en Stichting Lira (schrijvers, vertalers en freelance journalisten) een licentieovereenkomst gesloten voor het digitaal beschikbaar stellen van deze tijdschriften.

Ook voor andere erfgoedinstellingen

Met deze licentie kan de KB kosteloos online toegang geven tot de auteursrechtelijk beschermde artikelen en illustraties in de tijdschriften. Dit geldt zowel voor het materiaal van de KB, als voor de tijdschriften van erfgoedinstellingen die via Metamorfoze door de KB worden gedigitaliseerd. Deze licentie voorziet ook in toekomstige aanvragen van tijdschriften tot 1940. Onder deze licentie mogen erfgoedinstellingen de Metamorfoze-tijdschriften uit hun eigen collectie ook zelf op internet beschikbaar stellen. Daarnaast kunnen wetenschappers de data gebruiken voor hun interne onderzoek (zonder ze verder te verspreiden).

Publiek domein: hergebruik

Voor de toekomst wil de KB graag het vrije hergebruik waarborgen van auteursrechtvrij materiaal dat met publiek geld wordt gescand. Dit volgens het adagium dat fysieke publicaties die auteursrechtvrij zijn, dat ook blijven in de gedigitaliseerde vorm (zie Europeana's Public Domain Charter, <http://pro.europeana.eu/web/europeana-project/public-domain-charter-en>). Dit impliceert dat publicaties die ouder zijn dan (grootweg) 1870 niet alleen gratis toegankelijk worden op internet, maar vandaar ook voor elk doel (inclusief commercieel) vrij te hergebruiken zijn.

Metamorfoze is het Nationaal Programma voor het Behoud van het Papieren Erfgoed. Metamorfoze is een samenwerkingsverband tussen de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief en is een initiatief van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (ocw). Het programma bindt de strijd aan met verzuring en met andere vormen van autonoom verval, zoals inktvraat en kopervraat.

Voor meer informatie over het programma
Koninklijke Bibliotheek
Bureau Metamorfoze
Postbus 90407
2509 LK Den Haag
t 070 3140 518
e metamorfoze@kb.nl
i www.metamorfoze.nl

Personalia auteurs
Mariëtte van der Ent, expert
Informatiebeheer, Stadsarchief Rotterdam
Wouter ten Have, archivaris, Nieuw Land Erfgoedcentrum
Henk Porck, conserveringsonderzoeker & conservator papierhistorische collectie, Koninklijke Bibliotheek
Vincent Stedema, medewerker
informatisering, Drents Archief

Metamorfoze Nieuws
issn 1387-084x, verschijnt 3x per jaar
Eindredactie
Miluska Dorgelo
Redactie
Erik van der Doe en Mirjam Raaphorst
Vormgeving
Studio Marise Knechtmans, Amsterdam
Druk
Drukkerij Mart.Spruijt, Amsterdam
Fotografie
Afdeling Optische Technieken van de Koninklijke Bibliotheek, tenzij anders aangegeven.

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek
van Nederland

Nationaal Archief
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

150 JAAR LOUIS COUPERUS

In 2013 is het 150 jaar geleden dat Louis Couperus werd geboren. Het Louis Couperus Genootschap heeft daarom dit jaar uitgeroepen tot Couperusjaar. Gedurende het hele jaar organiseert het Genootschap in samenwerking met tal van andere organisaties evenementen om het leven en werk van Couperus onder de aandacht te brengen.

Website 'Luxe Couperus Online'

De Koninklijke Bibliotheek (KB) besteedt op haar website uitvoerig aandacht aan de bijzondere exemplaren uit de Eekhof-collectie: opdrachtexemplaren van Couperus, luxe edities, curieuze vertalingen en authentieke handschriften.

De befaamde Couperus-verzamelaar J.A. Eekhof (1928-2007) verkocht in 2006 zijn collectie. Het Letterkundig Museum beheert sindsdien de brieven, handschriften en andere documenten uit de Eekhof-collectie en de Koninklijke Bibliotheek beheert de boeken, waaronder het boek *Metamorfoze*. Couperus werkte tijdens zijn leven samen met kunstenaars als Richard Roland Holst, Jan Toorop en Hendrik Berlage die de prachtigste banden en illustraties verzorgden voor de boeken van Couperus. Zo bewaart de KB nu meerdere edities van het sprookje *Psyche* uit 1898 met het bandontwerp van

Toorop in verschillende kleurzettingen. Vier geïllustreerde boeken worden volledig gedigitaliseerd en als 'bladerboek' aangeboden in een blader- en leesversie (in flash en html):

- *Psyche*. Sprookje met Art nouveau-bandontwerp van Jan Toorop;
- *Uit blanke steden onder blauwe lucht*. Couperus in Italië;
- *Oostwaarts*. Couperus in Indië;
- *Nippon*. Couperus in Japan (Vanaf 4 juli 2013).

Louis Couperus schrijvers app

Het Letterkundig Museum ontwikkelt ter gelegenheid van het Couperusjaar de unieke CouperusApp. Deze interactieve applicatie voor smartphone en tablet leidt u door het Den Haag van Louis Couperus. Verrijkt met foto's, citaten, handschriften en filmfragmenten wordt de wereld van de schrijver en zijn werk tot leven gebracht.

Zien, horen en ruiken

Tot en met 25 augustus is in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden de tentoonstelling '*Couperus en de Oudheid*' te zien. De expositie combineert de vroege uitgaven van Couperus' romans (o.a. *Antiek toerisme* uit 1911) met archeologische voorwerpen uit de klassieke en Egyptische collectie van het

Louis Couperus
(1863-1923).

Metamorfoze, bandontwerp
van Jan Toorop.

museum. Er is dit jaar een divers aanbod aan activiteiten. Er zijn speciale theater- en muziekvoorstellingen, maar ook wandelingen en lezingen. Er is zelfs een speciale roos voor Couperus gekweekt. Wilt u meer weten, kijk dan op de website van het Louis Couperus Genootschap.

Meer informatie:

www.kb.nl/bladerboeken
www.letterkundigmuseum.nl
www.louiscouperus.nl